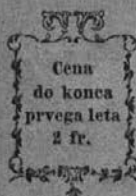

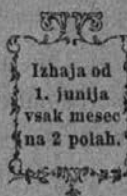
43 27932 II Bc 80
Štev. I. in 2. V Ljubljani dne 1. junija 1870.

Leto I.

PRAVNIK

slovenski.

K. k. Studienbibliothek Laibach

List za pravosodje, upravo in državoslovje

Budnim pravica.

Vigilantibus jura.

Izdavatelj in vrednik **dr. J. R. Razlag**, odvetnik.

Čestitim bralcem.

Pravo- in državoslovne vednosti zanimajo dan današnji vsakega mislečega državljana, ker ima v ustavni državi vsak pravico, razkladati svoje nazore o njeni najbolji uredbi in tako večini najumnejših državljanov pripomagati do veljavnosti, ktera ji gre gledé na nasprotno manjšino.

Naše cesarstvo je stopilo zopet v vrsto ustavnih držav s cesarsko diplomo od 20. oktobra 1860, št. 226 drž. zak., s ktero je Njegovo veličestvo cesar v I. odstavku nepreklicljivo za-se in za svoje naslednike izrekel: „Pravico, postave dajati, premenjati in preklicevati bomo Mi in Naši nasledniki s sodelovanjem postavno sklicanih deželnih zborov oziroma državnega zbora izvrševali“.

Postave tedaj daja cesar „s privolitvijo“ deželnih zborov oziroma državnega zbora. Ljudstvo pošilja svoje poslance v deželne zbore, iz katerih se nekteri pošiljajo v državni zbor in v vseh teh zborih svoje misli lahko razodevajo odkritosrčno, ker imajo za svoje izjave pravico nekaznivosti (Indemnität). Po večini glasov sklepajo poslanci in vlada

predlaga te sklepe presvetlemu cesarju v potrjenje ali v Najvišo sankcijo.

Da se ta imenitni namen ložej doseže vsled splošnega sporazumljenja, imamo pravico do svobodnega tiska vsled postave od 17. decembra 1862, št. 8 drž. zakonika od leta 1863 in pristavka od 15. oktobra 1868, šte. 142 drž. zak., po kateri sme vsak državljani svoje misli tudi tiskane razširjati, na kolikor niso zoper katero drugo postavo.

Mi imamo pravico združevati se vsled postav od 15. novembra 1867, št. 134 in 135 drž. zak. in pretresovati javne ali očitne zadeve.

Mi imamo porotne sodnije za tiskovne hudodelstva in pregreške vsled postave 9. marca 1869, št. 27 drž. zak., v katerih porotni možje sodijo po svojem prepričanju in ker so porote vrhunec omikanega pravosodstva, kadar so državljanke kreposti ali čednosti obče blago vseh ali vsaj večine državljanov, se sme gotovo pričakovati, da bodo porotniki sčasoma sodili tudi druge pravde, kakor se to že dosta let godi v naj naprednijih državah.

Mi imamo samoupravo (avtonomijo) dežel, okrajev in občin, ker imajo pravico same si oskrbovati svoje zadeve.

Iz teh in drugih že obstoječih svobodnih postav se lehko razvidi, kako potrebno je vsakemu mislečemu državljanu pripravljati se na imenitne opravila, ki ga za obče dobro iz splošne dolžnosti vtegnejo zadeti v možki dobi, torej je tudi treba, da se pismeno in ustmeno širijo misli in nazori o potrebnosti in koristnosti vsakoršnih prenaredb v državi, deželi, okraji in občini, da poklicani vedno ravna po naj boljšem prevdarku in soglasno z najumnišimi sodržavljanji.

Torej bode „Pravnik“ obračal pozornost svojih bralcev tudi na reči segajoče v državoslovje in upravo.

Državljanu ne zadostuje, da ima svoje pravice le kako tako zapisane in hranjene glede na svoje zasobne ali privatne razmere, on se mora svojih pravic tudi zavedati in zbujanje pravne zavesti (Rechtsbewusstsein) se bode dose-

galo s premišljevanjem razsodeb vseh stopinj v državljanskih, kazenskih, političnih in finančnih primerljajih, iz katerih bodo pravniki razvideli soglasje s postavnimi načeli in razvedrenje dvomljivosti; nepravniki pa, katerih premoženja, poštenja, svobode in življenja se dotikajo; se bodo bolj in bolj seznanili s postavami in dobre spoštovali, ne pa se vseh samo bali.

Poznanje in pretresovanje obstoječih postav, njih izpolnjevanje in prava raba pri posameznih primerljajih mnogostranskega človeškega življenja in preuredba pomanjkljivih je torej naloga vsakega mislečega državljana, posebno pa pravnika in vseh drugih, ki imajo v očitnem ali javnem življenju besedo. Pri nas na Slovenskem je širjenje pravo- in državnoznanstva težko, ker srednje in više šole niso osnovane na narodni podlagi in ker se dosihmal pravosodje in uprava večidel ni izvrševala v domačem jeziku. Torej bode potrebno novih besed ali izrazov se naučiti za nove zapopadke ali pojme (Begriffe), katerih se tudi zdravniki, umetoslavci i. t. d. nalašč naučiti morajo za svoje vednosti.

Kar zadeva pravoslovno besedstvo, imamo že leta 1853 v c. kr. državni tiskarnici na Dunaji izdani nazovnik in ker se jezik vedno razvija, je treba tudi tukaj popravljati, kakor se že 20 let godi v državnem zakoniku, v katerem tiči bogat zaklad jezikovega napredka, ki je torej vreden, da se bolj in bolj z njim soznamimo.

Na Slovenskem je torej jezik, kateri se rabi v državnem zakoniku postavni slovenski deželni jezik, kakor tudi za druge narode avstrijske njihov v državnem zakoniku rabljen jezik opravični. Sodniki imajo tedaj v tem oziru stanovitno podlago za svoje delovanje, narodi pa imajo skrbeti, da postane omikani jezik s svojimi strokovnimi izrazi po splošnem napredku obče dobro velike večine prebivalcev. Že od leta 1781 semkaj, tedaj blizu 90 let, velja postava zastran rabe deželnih jezikov tudi pri nas, ker se §. 13 občnega sodnjega postopnika glasi: „Obedve stranki, kakor tudi njuni pravni zastopniki se imajo v svojih pravnih spisih posluževati jezika

v deželi navadnega . . .“ in vendar še je bilo pridržano zadnjemu desetletju te reči resnobniše se poprijeti, ker zmiraj napredujoča omika naroda glasno zahteva, da se narodni jezik, v katerem se že čez 20 let postave razglašajo, povzdigne na častno mesto opravielnega jezika v predmetih, ki zadevajo premoženje in svobodo ljudi.

Vsi zavedajoči se narodi so popustili tuje opravilne jezike in se svojih poprijeli za javno življenje in komaj 30 let je, odkar so tudi naši sosedje Magjari zamenjali učeni latinski jezik za svoj magjarski in sploh je nasledek bil ta, da je od začetka bilo potrebno premagati nekoliko težavnosti, vendar narodni razvitek se je zdatno pospešil, ker so šole s tem v živi zvezi in zaupanje do oblastnij je storilo velik korak naprej. Tako bode tudi na Slovenskem in da naš „Pravnik“ betvico doprinese k dosegu tega blagega namena, je njegova naj lepša naloga. K temu pa mu je treba splošne duševne podpore. Pravoznanci iz vseh slovenskih pokrajin so že obljubili dejansko pripomoč za obdelovanje ledine; čestiti bralci in posebno dejanski zvedenci pa naj opominajo, popravljajo in spodbujajo začetnike.

Od starejih zvedencev se zahteva, da so prijazni narodnemu napredku v tej stroki delovanja; naši mladi pravniki pa naj nikdar ne pozabijo, da je za popolno dognanje pravoznanstva celo življenje prekratko in da je njih sveta dolžnost nadopolniti to, kar so v pomanjkljivih učilnicah zamudili.

List izhaja vsakih 14 dni in od ene številke do druge je mogoče, pretehtati vse in po preteku prvega leta bode mogoče, bolj na bistvo predmetov gledati, ker bo prva zapreka srečno premagana. Naj torej učeni pravniki prizanašajo, ako nahajajo v listu njim že znane reči, ker je tudi nepravnikom namenjen; nepravniki pa se naj trudijo strokovnih pravoznanskih reči na toliko se naučiti, kolikor to zahteva splošna izobraženost, ktero občudujemo pri romanskih in germanskih narodih.

nikoli svojih postopkov **Vredništvo**

Slovenske prestave postav in vladnih ukazov.

„Brž kakor je ktera postava prav razglašena, ne more se nihče izgovarjati s tem, da mu ni znana“. Tako govori §. 2. občnega civilnega zakonika, izdanega 1. junija 1811. Kdaj pa je postava prav razglašena? Na to mora odgovor dati razlagavec.

Toda ker je vse človeško znanje in razumenje nerazločljivo združeno z jezikom, nikdo ne bo ni na hipec dvomil, da je v tem glavna stvar jezik, v katerem se postava razglaša, da torej postava razglašena ljudem v tujem, neumljivem jeziku ne more biti prav in tako razglašena, da ne bi nihče imel pravice izgovarjati se z neznanjem iste. Odtod izhaja, da se Slovencem morajo postave po slovenski dajati ali vsaj poslovenjevati. Ta pravniška zahteva je med Slovenci veljala od nekdanj. Ali se je pa tudi od nekdanj po njej delalo? Vemo, da se ni. Kaj se je menila nemška birokracija za zahtevo zdrave pameti! Samo nekteri razglasi, kjer je negibna potreba premagala, izdajali so se že zdavnaj po slovenski, in spominjam se, da sem enkrat v roke dobil precej umljiv poduk o gozdarstvu, izdan še za cesarice Marije Terezije, in tudi Novice so, zlasti v prejšnjih letnikih omenile kje katero tako staro prestavo. V življenji Valentina Vodnika pa beremo, da je cesarske patente in ukaze prestavljal. Ali prvič nikdar ni veljalo to načelo, da se mora vse, kar se Slovencem izdaje, v slovenskem jeziku izdajati; in drugič, izdajali so se le posamezni okolniki in razglasi različne podobe in velikosti, brez poredoma gredočih števil, brez letnikov in kazal, tako da bi današnjega dne najbrže bilo nemogoče, take nekdanje slovenske razglase v popolno zbirko zbrati.

Še celo gori omenjeni občni civilni zakonik od l. 1811, da si mu razglasilni patent zgovorno povdarja potrebo, oznanjati podložnikom postave v jeziku njim umljivem, za cesarjev Frančiška in Ferdinanda Slovencem ni bil po slovenski razglašen, in izmed starejših večih postav znana mi je

edina Zoll- und Staats-Monopols-Ordnung, ktero je — če se ne motim — slavni slovničar Metelko, takratni predstavljalec vladnih razglasov, pod naslovom: Postava za col in deržavino samoprodajo (v Ljubljani v Egerčni poglavarški natiskarnici 1837) poslovenil.

Ta prestava pa je mestoma celo nerazumljiva. N. pr. §. 180. „Za spolnjen izhod skozniga blaga si dajejo colnije opravilama sprotno zaslíšbo. §. 185. Če protnik želi blago k izhodu naravnano v colni okolii pustiti, in ni pod zapiro djano, mu je to brez spolnjenja porabnosti na voljo dano“.

Kakor so priprosti Slovenci od nekdej želeli, da bi razumeli besedo po pisarnicah kraljujočo, tako so že davno pesamni slovenski izšolanci premišljali, ne bi li se dala slovenščina povzdigniti na čast uradnega jezika, in sprevidevši koj, da *conditio sine qua non* takemu polotu so dobre prestave obstoječih postav, poskušal je marsikdo ob laznih urah posloveniti to ali óno postavo, — to se ve da brez-uspešno v tistih žalostnih časih.

Še le ko je leta 1848 padel nemški absolutizem, in ko se je z danim ustavnim pismom slovesno oznanila narodna enakopravnost, začelo se je sploh upati in bilo je upanje tudi utrjeno, da se bodo slovenščini zares pisarniške duri odprle. Ali nihče izmed nas ne bi bil takrat mislil, da bo toliko truda in časa treba, predno se ta železna srajca nemške in laške navade z naših uradov in z nas samih sleče!

Tadanje slovensko društvo v Ljubljani se je med drugimi poloti poprijelo tudi prestave občnega civilnega zakona. Iz Gorice v Ljubljano prestavljeni kriminalni aktuar, vrli Mažgon, prevzame prvi trud in izdeluje prestavo, dotični odbor pa jo pretresa. Pozneje (1849) je Mažgon z dovoljenjem ministerstva svojo prestavo v Ljubljani slovenskim pravnikom razlagal in do §. 620 tudi po časniku „Sloveniji“ razglasil. Gosp. žl. Leman pa, takrat slovenskega napredka blag prijatelj, prestavil je in učil kazenski zakonik od l. 1803. Le-ta slovenska šola je pozneje prešla na Graško

vseučilišče, kjer je g. dr. Krajnc zapuščino prezgodaj umrlega Mažgona prevzel in prestavo zakonika od §. 621 do konca dodelal.

Če je pa takrat vlada sama skrbela, da se prejšnje postave po slovenski razkladajo, morala je tem bolj misliti na napravo, da bi se po načelu enakopravnosti vse prihodnje postave in naredbe avstrijskim narodom v njihovih jezikih razglaševale in sicer po zgledu drugih naprednih držav z listom za nabiro postav namenjenim in pripravnim. Iz tega namena je izdan cesarski patent od 4. marca 1849. V njem je bilo ukazano ministerstvu, da se ima na Dunaji (v Beču) izdajati „Občni državni zakonik in vladni list za avstrijsko cesarstvo“ v edino nemškem in pa v 9 drugih jezikih z nasproti stoječim nemškim tekstom, torej tudi v slovenskem jeziku, v posamnih deželah pa da se izdajejo „deželni zakoniki“ samo za ukaze deželnih gospodk v dotičnih jezikih, tudi s pridjanim nemškim paralelnim tekstom.

Vsaka občina je morala kupiti po en državni zakonik, in po en deželni zakonik svoje dežele. Prvi izdatek ali kos tega državnega zakonika je prišel na svetlo še le 1. novembra 1849. Vse druge za cesarja Frančiška Jožefa od 2. decembra 1848 do konca oktobra 1849 izdane postave z ukazi vred so bile zbrane in izdane po nemški v posebnem „dopolnilnem zvezku (Ergänzungsband)“ s 444 razglasili, ki pa v drugih 9 jezikih ni prišel nikdar na svetlo.

Po patentu od 4. marca 1849 so bili vsi teksti enako avtentični in so se imeli državni zakoniki v vseh jezikih ob enem (isti dan) izdajati. Ali že s cesarskim ukazom od 7. decembra 1849, drž. zak. št. 31, se je poslednja določba spremenila in dovolilo, da sme državni zakonik v edino nemškem jeziku pred drugimi izhajati. V letu 1849 je prišlo na svetlo 10 kosov državnega zakonika. V letu 1850 pa se je dvojezični zakonik tako narasel, da obstoji iz 4 debelih zvezkov, obsegajočih skupaj 497 števil, in 4252 strani v obeh jezikih. Letnika 1851 in 1852 sta sicer mnogo tanjša, vendar imata še po 2 zvezka.

Drugo preuredbo ustanovnega patenta, je vpeljal cesarski ukaz od 20. decembra 1850, drž. zak. št. 473, določivši, da občine niso več dolžne kupovati državnega na Dunaji izdajanega zakonika, temuč samo deželni v glavnem deželnem mestu izdajani zakonik, v kterega so se pa ravno za to (počemši z letom 1851) iz državnega zakonika morale vse dotično deželo zadevajoče postave s takimi ukazi vred od besede do besede jemati. Tiskali so se pa Slovencem taki deželni zakoniki v Gradci, Celovci, Ljubljani in v Trstu, tako da je vsaka za Slovence veljavna postava bila po petkrat stavljena in tiskana. Po kolikrat se je pa še le tiskal nemški paralelni tekst v vsem cesarstvu!

Le-ta naprava je trajala do konca leta 1852.

Cesarski patent od 27. decembra 1852, drž. zak. št. 260 namreč je ustanovil veliko premembo v razglaševanju postav. Po njem je počemši od l. 1853 na Dunaji izhajal samo nemški državni zakonik, ki je zapopal edino avtentični tekst. Deželni zakoniki pa, ki so si jih morale občine omišljati, imeli so dva dela; I. del je obsegal zopet dvojezično tiste postave in razglasila iz državnega zakonika, ki veljajo za dotično deželo; II. del pa deželne postave in ukaze deželnih gospod. Prestave slovenske državnih postav so se delale na Dunaji in pošiljale v litografijah za I. del deželnega zakonika v Gradec, Celovec, Ljubljano in Trst.

Ta uredba je imela obstanek do konca 1859.

Bile so torej od novembra 1849 do konca 1859 poslovenjene vse postave in razglasitve, ki imajo ali so imele veljavnost v slovenskih deželah. Tako zlasti postava o mejnicah, oba reda kazenske pravde (Schmerlingov in Krausov), kazenski zakonik od l. 1852 (izdan nemško-slovenski l. 1853 tudi posebej v osmerki), pravilniki sodne oblasti, postave o sodniškem delovanju zunaj pravde, rudarska, logarska, obrtniška postava i. t. d. Red civilne pravde pa vendar ni prestavljen, ker je bil že po letu 1852 samo deželam ogerske krone izdan.

V tem času (1853) je bila v Dunajski dvorni in državni tiskarnici izdana še tudi prej omenjena slovenska prestava „Občnega civilnega (državlanskega) zakonika“, po vredniku slovenskih prestav s pomočjo gosp. Svetca popolnoma predelana in z repertorijem (kazalom) opravljena.

Poljski aristokrat in birokrat, ki mu je po nesrečni vojski na Laškem prišlo v roke državno ministerstvo, držal se je tega mnenje, da je vse prestavljanje postav samo za kmeta, kmetu pa da je ubogo malo treba vedeti od postav. Po tem načelu bil je osnovan tudi cesarski patent od 1. januarja 1860, drž. zak. št. 3. Ta je veleval: Na Dunaji naj se izdaja (kakor prej) samo nemški državni zakonik. Deželnih zakonikov naj več ne bo. Samo tisti razglasi, za katere bi različna ministerstva pri vsakem posebej izrečno ukazala, samo tisti naj se za nemške občine po nemški, za druge občine pa zopet v njih jeziku (brez pridjanega nemškega teksta) posebej tiskajo (in besonderen Abdrücken) in občinam ob državnem trošku dajajo. — Po le-tem patentu so se slovenske prestave na enkrat skrčile, ter obsega letnik 1860 samo 72 razglasov na 108 straneh, v tem ko jih nemški državni zakonik tistega leta šteje 280 na 525 straneh. Sreča pa je, da izmed njih ni nobene posebno imenitne postave. V tem času se je tudi zgodilo, da se je v Celovci opustilo tiskanje slovenskih prestav, ker ste se za-nje bili samo dve koroške občine oglasile, in po tem, da je kranjska vojvodina prišla pod primorsko deželno poglavarstvo, tako da so se v letu 1860 take posebne prestave iz državnega zakonika samo v Gradci in Trstu tiskale. Le-te izdatbe (po nemški: Abdrücke aus dem Reichsgesetzblatte) še celo enakega imena niso imele, ker so se Tržaške imenovala: „Odlomki iz državnega zakonika“, v tem ko se je Graškim:

„Prestave natiskov iz državnega zakonika“ in Ljubljanskim (od l. 1861 do 1869): „Prestava iz državnega zakonika“ reklo.

Ko je kmalu po tem Schmerling Goluchovskega izpodrinil, ostalo je sicer pri patentu od 1. januarja 1860, pa je vendar zopet oživila prejšnja navada, da se je v natiske (Abdrücke) občinam namenjene jemalo vsako razglasilo, bodi postava, bodi ukaz, katero je veljalo za dotično deželo, in tako so zopet vse novejšje postave od l. 1861 do 1869 poslovenjene ter obsegajo dotični letniki od 190 do 580 strani.

Že v prvi sesiji državnega zbora je najpred dr. Pražak, pozneje pa dr. Lovro Toman poprijel vlado z interpelacijo, kdaj misli razglaševanje postav postavno uravnati; ali še le l. 1869 je prišla o tem vladna predloga pred državni zbor, ter se je napravila prva postava zastran te reči, izdana 10. junija 1869, drž. zak. št. 113.

Po ti postavi se počemši od l. 1870 izdaje na Dunaji pod skerbjo ministerstva notranjih reči „Državni zakonik za kraljevine in dežele v državnem zboru zastopane“ v vseh (8) jezikih, ki so navadni v teh deželah. Državni zakonik v nemškem jeziku obsega avtentični tekst; drugojezični zakoniki so službene (oficielne) prestave vsega avtentičnega teksta, ki se pa prestavam več ne priklada.

Občine imajo dolžnost, naročiti si po en eksemplar državnega zakonika v katerem navadnem jeziku, ter plačujejo ceno, ki jo ministerstvo notranjih reči določuje.

Ta postava pa ne zadeva deželnih postav niti razglasov deželnih gospodk, zastran katerih veljajo ali prejšnji patenti (zlasti od l. 1852 in 1860 in pa ces. ukaz od 17. februarja 1863, drž. zak. št. 19), ali pa nove deželske postave, kakor za Česko postava od 15. februarja 1867 in za Kranjsko postava od 20. decembra 1869 (Kranj. dež. zak. od l. 1870, štev. 2).

Takošna je zdajna zadnja uredba; doklej bo pri negotovem ustrojstvu cele Avstrije obstanek imela, Bog ga vedi!

Zastran dveh reči utegnejo se razhajati misli, namreč da je le nemški tekst avtentičen, ker se le on v državnem zboru obravnuje in po Cesarju uzakonjuje, in pa da se postave na Dunaji predstavljajo in tiskajo, a ne v deželah.

Prvemu vprašanju se hočem do dobrega umakniti, za stran drugega pa opominjam že zdaj može, ki bodo imeli veljavno besedo, če bi to vprašanje kdaj na vrsto prišlo, — da naj reč dobro premislijo, da ne bo predrugačba prinesla škode namesti koristi. V tem poslu je namreč centralizacija neogibno potrebna, in dokler se ne vstvari v Ljubljani ali kjer že bodi na Slovenskem središna predstavljalnica postav in ukazov za vse Slovence, bolje bo, da se tudi za naprej postave na Dunaji predstavljajo in tiskajo in na vse slovenske kraje v enem edinem tekstu razpošiljajo. Kajti če bi se vsaka postava po trikrat ali štirikrat brez dorazumka predstavljala (v Gradci tako, v Ljubljani drugače, v Trstu in morebiti v Celovci zopet drugače), zidali bi babilonski turen zmešnjave.

Kako napačno je, če vsak po svoji glavi predstavlja, kaže zlasti obširni: „Posnetek iz poduka za izpeljavo vojne postave“, razglašen po deželnih zakonikih in predstavljen po večkrat.

„Vojna postava“ (Wehrgesetz) bila je na Dunaji z dobrim premislikom poslovenjena in postavili so se neki tehnični izrazi, katerih je predstavljalec tega „Posnetka“ po vsakem bil dolžen držati se. Graški predstavljalec je to tudi zvesto storil, in po mojem mnenji svojo nalogo z izvrščno dovršil; nasproti pa je Tržaški čisto po svoji glavi delal, in Ljubljanski njega posnemal. Tržaški predstavljalec je namesti „vojna postava“ napisal: brambena postava, ne pomišlivi, da tu ni govorjenja ravno o branitvi in da pravimo: deželna bramba za Landwehr; dalje namesti: vojna dolžnost (Wehrpflicht) pravi: brambena dolžnost; namesti: stava (Stellung) pravi: nabor; namesti že navadnega: letna vrsta (Altersklasse) starostni razred; in namesti: odpust, odpuščanje (Entlassung), ljubi mu se reči: razpust, razpuščanje; razpust človeka zavoljo neodpravljljive službene nezmožnosti. Lahko razumem, če se pravi: razpustiti zbor, razpustiti krdelo

nabranih vojščakov, — ali razpustiti enega samega človeka, to se mi ne zdi biti zdravo. —

Hočem li na konci spregovoriti še o notranji vrednosti dozdanjih slovenskih prestav? Kdor se kdaj potruди ter pogleda va-nje, naj sodi sam. Predno pa jih popolnoma zavrže in obsodi, naj blagovoli pomisliti samo to, da predstavljalcem državnih postav — sosebnost ta čas, dokler je Bahova reakcija vladala, — ni dohajala niti pomoč iz javnega djanskega življenja, ki je nosilo vse skozi (— kakor ga po večem še nosi —) nemški pečat, niti oživljajoča spodbuda iz priznave vsaj slovstvenih krogov, ker ne le da se nihče ni menil za te prestave, še znano je malokteremu bilo, da se delajo in izdajajo. Le-to dozdanje nemarjanje ali nehajstvo, kakor bi Hrvati rekli — glede slovenskega državnega zakonika spodobno je, da preneha. Če Slovenci res hočejo, da se kdaj slovenščina vpelje v sodne in sploh uradne pisarnice, če hočejo, da se osnuje pripraven opravični jezik, mora jim mar biti tudi slovenskega zakonika, morajo, kar je zmožnih, na prestave paziti, predstavitelje podpirati in opominjati. In kje bi bilo priličnejše mesto za pretresovanje takih reči, nego v „Pravniku“, ki utegne tudi, presoja to ali ono postavno osnovo, pisalcem slovenskega državnega zakonika od velike koristi biti. Z obilnim naročevanjem na mnogo obsežni državni zakonik, ki ob začetku leta le nekaj čez poldrugi goldinar velja, pokazalo bi se vrhi tega nasprotnikom slovenskega napredka, da je želja zastran slovenskega opravičnega jezika zares v slovenskem narodu razširjena.

C.

Dostavek vredništva. Kako izvrstna je prestava v slovenskem državnem zakoniku, je tudi to dokaz, da je več dejanskih pravnikov pri dvomljivosti, ktere izvirne postavbe našlo v slovenski prestavi jasnost še pred službenimi pojasnili. Živo se torej priporočuje našemu občinstvu. Tudi se vrne mir, zadovoljnost, zaupanje in veselje do daljšega delovanja med Slovence, kadar zadobi naš jezik pristojno mesto v javnem življenju in da se ohrani ta svetinja in znamenje narodovega živobitja, moramo začeti sami pri sebi.

P o r o t a.

Kaj da je porota. V vsaki državi mora, po naravi in namenu take združbe, vladi vse do tega biti, da se vsako hudodelstvo kaznuje, a državljanom, da nihče ne bo po krivici kaznovan. Kaznovalna oblast je v državi tako za vladarjevo moč, kakor za pravico in državljansko svobodo neposredno od največje pomembe.

Zato pa tudi zgodovina kaže, da narodi, ki so svobodni in za varnost svojih pravic skrbni, kaznovalne sodne oblasti, ki neposredno razsoja o poštenji, svobodi in življenji, nikdar popolnoma ne prepuščajo vladnim poglavarjem in njih opravičnikom; ampak zahtevajo pri tem, ko vladni uradniki kazenske pravde narékajo in vodijo, da državljani sodelujejo vsaj takrat, ko gre za to, da se izreče, ali je zatoženec kriv ali nedolžen. Pomenito za vse čase je izrekla angleška magna-karta to načelo z besedami: „Ni smeti kralju nobenega svobodnega moža prijemati, zapirati, ob svoboščine in premoženje devati, za brezpravnega izrekati, izganjati, ali drugače obsojati, razun po razsodbi njegovih sodnikov (sodržavljanih) po domači postavi“.

Ako v kaki državni združbi celo ljudstvo, če tudi pod vodstvom javnih opravičnikov, izvršuje vso kaznovalno oblast, imenuje se to ljudsko sodstvo v najožjem pomenu. Tako je bilo po nekih starogrških mestih.

Ako izvršujejo tisto oblast le neki oddelki ali odbori od ljudstva, je to ljudsko sodstvo v širjem pomenu. Tako je bilo pozneje pri starih Grkih in Rimljanih.

Ako je pa izvrševanje kaznovalne oblasti med ljudstvo in izučene državne sodnike tako razdeljeno, da sodniki ustmeno in javno kazensko pravdo vodijo, in na zadnje po postavi kazni določujejo, možje iz ljudstva pa o tem sodijo, ali je kdo hudega dejanja kriv ali nekriv, in ali se mu more ono v greh pisati, imamo ljudsko sodstvo v najširjem po-

menu, ali poroto, kakor jo dandanašnji nahajamo skoraj pri vseh izobraženih narodih Evrope in Amerike.

Kar se besede „porota“ tiče, ona speljuje svoje ime od glagola „rotiti se“, kar je toliko, kot prisegati, ker morajo v ta namen odbrani možje na to priseči, da bodo svoje sodne dolžnosti vestno spolnovali. Odtod se oni imenujejo porotniki.

Porota in ljudska svoboda.

Ljudsko sodstvo ali državljanov sodelovanje pri tem, je-li kdo kriv ali ne, potem javni ustmeni ter zatožni postopek v kazenskih rečeh: to vse je tako staro, kakor zgodovina svobodnih narodov. Hebrejci v svojih boljših časih, stari Grki in Rimljani, in kolikor zgodovina pomni, vsi svobodni Germanci niso poznali drugačnega sodstva. Tudi slavenski narodi, dokler in koder so svobodo ohranili, imeli so in imajo porote. A dandanašnji ni brez nje ne enega izobraženega naroda. Pa se tudi brez skrbi lahko reče, da doslej še ni bilo na svetu naroda, ki je vžival in vzdržal državljansko svobodo, da bi bil v kaznovalnih rečeh, ko gre za poštenje, svobodo, imetek in življenje prepuščal sodbo samim, skrivaj preiskujočim juristom in vladnim služabnikom.

Med novejšimi narodi so Angleži ljudsko sodstvo in tedaj tudi poroto najčisteje in najzvesteje ohranili. Po nemškem in toraj tudi po naših deželah, ki so bile z rimsko-nemškim cesarstvom v zvezi, jela je porota omagovati potem, ko je začela tuja postava domačo spodrivati. Čem bolj se je širilo in veljavo zadobivalo tuje, samo izučenim juristom razumljivo rimsko, lombardsko in kanonsko pravo, tem bolj se je moralo ljudstvo od sodnega sodelovanja umikati; tem bolj je prehajalo izvrševanje sodstva le izučenim juristom v roke. S časoma so postali ti posebni stan, ki se je odločeval od ljudstva, naprej se ril, da bi se grl na svitlobi vladarske milosti, ter je zmiraj neraje gledal, da bi se ljudstvo v njegova opravila mešalo. Zato je bilo naravsko, da

se je pri teh okolščinah tajno preiskavanje, ki je bilo izprva le pri duhovskih sodiščih v dušnih zadevah v navadi, začelo priljubljati tudi svetovnim juristom, in da so kanonskemu pravu lastni pismeni postopek začeli tudi pri svetovnih sodiščih vpeljevati. Vrh tega je obveljal s tujim pravom tudi tuj latinski jezik in to je bila nova pregrada, ki je branila ljudstvu udeleževati se sodstva. Tuj jezik je izpodkopaval javnost in ustmenost, in sam po sebi podpiral vpeljavo tajnosti in pismenosti v postopku.

Samo po sebi se razume, da je bilo vladarjem vsake vrste in vseh dežel, ki tako nikdar niso kaznovalne oblasti radi iz svojih rok dajali, zelo po volji, ako so kaznovalno sodstvo na mesto ljudstva izvrševali od njih zavisni juristi, ter so to premembo radi podpirali. Tako so postali vladarji in juristi zvezniki, in čem bolj je ginila ljudska svoboda, tem bolj se je manjšalo ljudsko sodelovanje v sodstvu, dokler ni nazadnje, koder koli je vladarski absolutizem premagal, popolnoma prestalo. Še le v novejšem času, ko se je bil absolutizem omajal in so začele namesto samovladarstev nastopati ustavne vlade, bilo je mogoče spet nazaj zahtevati ljudsko sodstvo in zares je bil glas po poroti med prvimi slišan pri vseh narodih, ki so po dolgem mrtvilu začeli vstajati k novi svobodi. To je gotovo najtrdnější dokaz, v kaki bitni, naravski in neobhodno potrebni zvezi ste ljudska svoboda in porota, ter da ena brez druge nima trdnega obstanka.

Napake pismenega in tajnega sodstva.

Že iz prednih vrstic smo razvideli, da je, kakor drugod tako tudi po naših deželah pod vplivom neugodnih časov in okolščin namesto prvotnega ljudskega sodstva nastopilo uradno, in kako so se porote s svojim ustmenim in javnim obravnavanjem morale ogniti pismenemu in tajnemu postopku, zgodovina vseh narodov evropskih pa uči, da to ni bilo na korist svobodnega napredka.

Kake nasledke je imela ta prememba v kaznovalnem sodstvu? Žalostne tako za ljudsko svobodo, kot za pravosodje sploh. Nebomo govorili o naj grjem izrodu tega sodstva, o tajnih preiskavah s tezo (torturo), katero je rabil stari Rimljan za svoje sužnje, in ki je, kakor pričajo pravde zoper čarobnice (copernice) žrtvovala na tisoče in tisoče nedolžnih ljudi naj strašnejši smrti. Mi se bomo ozirali samo na bistvo in naravo tega sodstva v primeri k ljudskemu. Oglejmo si najpred sodnike, kakošni so bili, odkar so kaznovavno pravico zgolj juristi izvrševali. Bili so ali od grajščaka ali od vlade zavisni. Od milosti mogočnikov so živeli; vladarjev služabniki so bili. Razen tega se je znalo primeriti, in zgodovina ima za to mnogo zgledov, da so se sodniki sami mešali v politiške boje in strasti, in da so bili sodniki in stranke ob enem. Tako so jih motile ne le zapovedi in želje od zgoraj, ampak tudi lastne politiške in druge strasti. Ali je bilo mogoče, da bi bila takim sodnikom pravica nad vse in da bi bili nepristransko sodili tistim, ki so stali zoper vladna načela, ali bili družih politiških misli od njih samih?

Takrat so bili pač nemili, žalostni časi! Kaznovavno sodstvo ni bilo bramba pravici, niti pribežališče nedolžnim, bilo je večkrat le predstvo samovladnega nasilja, le orodje maščevalne strasti, pravi Damoklejev meč, ki je visel nad glavo vsakega državljana.

Pa tudi postopek, temu sodstvu navaden, sploh pravosodju nikakor ni ustrezal. Pismenost in tajnost niste poti, po kateri bi se prišlo hitro in zanesljivo do resnice.

Zatoženec je bil puščen v popolno oblast preiskovalnemu sodniku, ki djansko ni bil odgovoren nikomur nego svoji vesti, tenki ali kosmati, kakor je prišlo. Tezo so sicer s časoma odpravili, ali sodniku je ostajalo še zmiraj obilo sredstev, da je stiskal in begal zatoženca, če ni hotel obstati, česar je bil obdolžen. In če vse drugo ni pomagalo, je bil preiskovalni zapor pri roki, ki se je dal vleči tedne, mesece in tudi leta, dokler bi trdovratnega zatoženca omecil. A kaj čemo reči

o zapisniku, kamor so se zapisavali odgovori prič in zatoženca? Sodnik ga je delal, večkrat v kakem tujem jeziku, in pisal je va-nj, kakor je priložnost nanesla. Pisar, kateri bi bil imel biti, kakor za neko kontrolo, kak nesrečni dnevničar, on največ sam ni vedel, kaj je pisal, in ako bi bil tudi vedel, ali je smel sodniku v čem nasprotovati? In tudi tista dva prisednika, kakor so ju včasih jemali k zaslišbam, nista vselej vedela, zakaj sta zraven, in ako nista dremala, gotovo sta na vse kaj druga mislila, nego na to, kako se zapisnik piše. Vse to je pozneje mnogo bolje postalo.

Ko je tako dovršil preiskovalni sodnik svoje, začelo se je delo tistih sodnikov, ki so imeli sodbo storiti. Ali ti so dobili samo zapisnike v roke. Zatoženca in prič niso ne videli ne slišali. Namesto ljudi in njih žive besede, ki bi neposredno in naravsko razodevala teh misli in srca, imeli so pred seboj samo po preiskovalnem sodniku pripravljeno mrtvo črko. Česar ni bilo v zapisniku, tega za-nje ni bilo na svetu. Ali to še ni vse. Ker je bilo sodnikov za sodbo po več, ti vsi niso mogli sami preiskavnih zapisnikov brati; za to se je postavljaj po eden za poročevalca (referenta), ki je zapisnike prebral in iz njih izpisek ter poročilo naredil, to se ve, da spet po svoje in po tem poročilu se je poznej sodba delala. Tako je morala prvotna živa beseda zatoženca ali priče dvakrat predelana in dvakrat v mrtvo črko premenjena biti, preden je iz poročevalcevih ust prišla do ušes tistih, ki bi imeli po spoznani pravi resnici sodbo delati.

A zatoženec, ki je sedel med tem nemara v trdem zaporu, zapuščen in pozabljen, on si nikakor ni mogel pomagati. Tožnika ni videl ne slišal, ni videl ne slišal prič, ako ni bil po nameri s katero zočen (konfrontiran); ni videl ne slišal svojih sodnikov; on ni mogel govoriti ž njimi, ni mogel popraviti, ako so bili po zapisnikih zapeljani krivih misli. Ako je imel tudi zagovornika, saj tudi ta ni mogel za-nj govoriti, le pisati, in spet, ker ni smel ne zatoženec ne priča pred sodnike, ne družega, nego kar je bilo v za-

pisniku. Tako je pričakoval svoje sodbe, delane brez njega, kot slepega naključja, in moral je zadovoljen biti, kar je prišlo, pravo ali krivo, saj si ni mogel pomagati ne sam po sebi, ne po svojih sodržavljanih, ki ga niso pred videli, nego ko je že stal na sramotnem odru ali bil peljan k smrti.

Po tem takem ni čudo, da so se znanstveni možje našli, ki so vse napake pismenega postopka začeli razkrivati. Brezštevilne bridke skušnje in mnogotere pravosodne umorstva klicale so na glas pomoči. To je prisililo, da se je začelo misliti o sredstvih, kako bi se krive sodbe, kolikor mogoče odvrčale. Iz tega namena je bila vpeljana tako imenovana dokazna teorija, ki je sodnikom na tanko velevala, pri katerih in kolikih dokazih smejo koga obsoditi. S to naredbo se je hotelo obvarovati, da nebi koga po nedolžnem obsodili. Ali ravno ta omejitev je bila po drugi strani spet zelo tешnobna, da so sodniki morali dostikrat hudodelca izpustiti, če ravno so bili njegove krivde prepričani, samo zato, ker ni bilo polnega števila postavnih dokazov; ali da so koga morali po številu postavnih dokazov obsoditi, če ravno teh verjetnost ni bila brez dvombe.

Nasledek te dokazne teorije je bila tako imenovana odvezna razsodba zavoljo nedostnega dokaza (ab instantia). Ali ker je ta enako zadevala krivega in nekrivega in imela pravne nasledke kot prava obsodba, je krivico slabega pravosodja le še množila. Zakaj le ena kriva priča ali drugo neugodno naključje bilo je zadosti, da je moral kdo nekriv in nedolžen nemile nasledke take razsodbe trpeti.

Že več let vpeljane ustmene končne obravnave so veliko poprejšnih pomankljivosti odpravile; vendar bodo tudi naši vestni sodniki vse hudodelstva radi porotam prepustili.

Te mnogotere in nevarne napake nekdanjega skrivnega postopka, ki smo jih našli, se do dobrega ne morejo drugače odpraviti, razun ako se povrnemo zopet nazaj k tistemu načinu sodstva, ktereга so imeli in ga imajo že vsi dandanašnji svobodni narodi, namreč k ustmenemu in jav-

nemu postopku in k poroti. Saj boljšega priporočila za ta način sodstva ni, nego je to, da so si ga vsi svobodni narodi izvolili, in da ga noben narod, ki se je ž njim soznanil, dobrovoljno več ne izpusti, in ako mu je bil po sili vzet, da ga precej spet nazaj zahteva, ko sila odjenja. To je naj jasneje spričevanje, da ta način popolnoma ustreza društvenim in sploh človečanskim razmeram in da enako brani pravico in ljudsko svobodo.

To bo pa še bolj razvidno, ako omenimo tukaj vsaj ob kratkem poglobitne prednosti sodstvene vršitve po tem načinu. Videli smo, da tam, kjer so porote, je izvrševanje sodstva razdeljeno med ljudstvo, ki se vdeležuje po porotnikih in med sodnike, ki so od državne vlade za to postavljeni, tako da uni izreko, ali je kdo kaznivega djanja kriv ali ne, in ali se mu sme v greh šteti ali ne; ti pa potem, ko je kdo za krivega spoznan, odmerijo kazen, ki jo ustanavlja postava.

Porotniki pri svoji izreki niso vezani na nobeno dokazno teorijo; oni sodijo po svojem prepričanju. Sodniki z državnim pravdnikom vred imajo skrbeti, da se vse natanko po postavi vrši, in da se vse stori, kar je treba, da se resnica zve in da se postavi zadosti. Tako namestujejo porotniki ljudstvo in ljudsko vest, a sodni uradniki postavijo; uni poznajo ljudi in življenje, ker so izsred djanskega življenja, ti so poznavalci postave. Tako podpira eden drugega in njih združeno delovanje biva najtrdnjeje poročstvo, da je sodstvo pravično, natančno, okolščinam primerno.

Potem je vsa obravnava pred porotniki ustmena. Zatoženec kakor priče, porotniki in sodniki sami vidijo, sami slišijo; imajo vse njih vedenje pred svojimi očmi. Tu se razlaga v živi, vsem razumljivi besedi vse iz neposrednih virov, kar ve tožnik zoper zatoženca, a zagovornik za-nj povedati. Neposredno delujejo vse moči, ki jih je treba, da se vse okoljščine vsestransko pretresejo, da se resnica, kolikor je človeku mogoče, zanesljivo zve, in da se vse na dan spravi, kar je za temeljito razsodbo treba.

Pa ne samo ustmeno, porotne obravnave se vrše tudi javno pred ljudstvom, in kakor ne more drugače biti, v razumljivem domačem jeziku. Ljudstvo ima priliko, da se lahko vsaki čas samo prepriča, kako se sodi, kakošna se godi pravici. Ali ni ta javnost najboljša spodbuda porotnikom in sodnikom, delati vse po vesti ino postavi? Ali ni to najpripravniji način, v ljudstvu obuditi zaupanje in spoštovanje do sodstva in sodnikov, ko se vsak sam prepriča, da se vrši vse po pravici in postavi?

In če se ozremo na stranke. Ali se zatoženec, ne bo spodobneje obnašal vpričo ljudstva? Ali se bo upal tako nesramno lagati in resnico zvijati očitno, kakor je to delal v zaprti sobi na samem pred preiskovalnim sodnikom? In tožnik, ali ne bo brzdal svoje strasti, svojega razžaljenega čutja, ko bo vidil, da se toliko oči na-nj obrača, in njegovo vedenje opazuje? Tako je javnost že sama pripomoček, da se resnica laglje zve, in da se sodstvo vrši po pravici in postavi; ona je pa tudi za ljudstvo šola, kjer se uči postavnosti in pravice, spodobnosti, resničnosti in poštenja.

Ko smo tako ob kratkem razložili prednosti ljudskega sodstva, naj v gredoč omenimo še pglavitnega ugovora, ki ga imajo neki pravoslovci proti porotnim sodbam. Očita se namreč, da porotniki postav ne poznajo, in toraj tudi ne morejo pravično soditi, kaj je in kaj ni zoper postave. Ali na to se da odvrniti: Kaj niso tiste pregrehe, ki jih kazenske postave prepovedujejo, brez izjeme take, da jih more vsakdo po svoji navadni pameti spoznati? Ako bi to ne bilo tako, ako bi take pregrehe le postavoznanci spoznati mogli, potem bi se tudi kaznovati ne smel nihče, ki ni postavoznanec, in gotovo bi v kazenski postavi ne smelo, kakor zdaj, stati, da se z njenim neznanstvom nihče ne sme izgovarjati.

Da bi porote kmalu dobile popolnoma tudi naše dežele in da bi se naša pravica do njih, ki nam je zagotovljena po osnovnih državnih postavah, brž ko brž uresničila! S.

Poročevalcev načrt kazenske postave.

Spisal — m — c.

Jeremiade gledé na našo sedajno kazensko postavo so gotovo opravičene, a že tako zelo celemu svetu znane, da bi jaz le vodo v Savo nosil, ako bi jih hotel prepevati slovenskemu svetu.

Davnej so bile želje po drugi postavi sprožene, po postavi, ki bi na podlagi današnega pravoznanstva in oziraje se na terjatve svobode v naj lepšem smislu zadostovala občinstvu in sedajnim narodovim potrebam.

Neopravičeno in celó zlo je pa bilo postopanje jesenskega ministerstva pravosodja, da toliko časa ni spravilo nove kazenske postave na svetlo; da si mož, ki je vodil to ministerstvo, pozna starokopitasto kazensko postavo, — in res čudno je to, da se možje, kadar stopijo do njih želje po novih postavah, bojé te ali une nove naprave, če so tudi preje zmirom in zmirom klicali, da se mora odstraniti Bachov kodeks. S takimi možmi imajo Shakespeare-ove slike neko podobnost, ki je obžalovanja vredna.

Dalje mislim, da je preiskovanje na polji, kjer se znajdejo paragrafi kazenskih postav, vendar že tako daleč dospelo, da ne bode lahko mogoče od daljšega raztezanja kaj boljšega pričakati in gledé na te okolščine je še bolj žalostno postopanje onih, ki izdelujejo postave v ustavni državi.

Kadar pregledujem postave, zmirom se mi vriva misel in vprašanje, kakšne so socialne razmére onih krogov, katerih udje naj gosteje prestopajo meje kazenskih postav.

To je ljudstvo, — ako smem tako imenovane inteligentne kroge ljudstvu nasproti postaviti, to je ogromna večina prebivalcev vsake dežele.

Pravo je sicer zmirom le eno in isto, a vsak se ga ne zaveda. To pa je ena prvih nalog vsake države, ljudstvo peljati do tiste stopinje, na kateri more spoznavati in ločevati dobro od zlega, — ali bolje, naloga države je, vse ovire

odstraniti, ki bi utegnile napak upliv na razvijanje ljudstva jemati, država mora podpirati želje ljudstva po blagostanji, kajti blagostan je izvir više omike, denar je sredstvo, s katerim se more, na ta namen potrošen, doseči ponosno stališče.

Dandanas še v Avstriji ni naroda, ki bi že bil popolnoma samostalno razvit; kajti narodi so imeli predolgo časa varuha, — ga še imajo, in še ga tudi bodo nekoliko časa imeli.

Kakor je vladovanje vladarju priljubljeno, tako je to, na kateri podlagi vlada ta ali oni, narodu ugodno ali pogubljivo, kakor kaže zgodovina vseh narodov.

To bi bilo stališče, iz katerega bi se dala soditi kakovost postave, — to naj bi bilo pa tudi opomin tistim, ki so v ozki dotiki z ljudstvom, da gledajo, da se (ljudstvo) zmirom bolj in bolj vzdiguje nad prvotno surovost, da se pili in gladi, da bodo načela človečnosti padle na plodovitne tla.

Vpitje po palici je spomin starih tortur, — in zakaj mislijo nekteri, da bi bila palica še dobra? Zato ker nekteri — neprijazni kakor so z ljudstvom — mislijo, da sila kola lomi. Drakonična postava ne more imeti dobrega upliva, ker le sè silo hoče doseči to, o čemur misli, da je dobro, a moč kliče na boj moč, sila silo in tako se vniči namen blagohotne postave in ljudomilih načel sploh.

Dandanašne naprave gledé sosebnost na kazensko polje so še ostanki starih strašanskih postav in če so tudi današne kazenske postave malo manj surove od prejšnjih, so tisti, ki z ljudstvom občujejo, le pregostoma nezadovoljni, hipohondrični, dá okorni. Kar vidi prosto ljudstvo pri omikanih, ki bi morali biti v zgled in sicer le v dober zgled, to misli, da je dobro in lepo. In tako se le malo po malo trebi surovost izmed ljudstva na njegovo škodo in sramoto.

To preišljevanje je gotovo opravičeno, če hočemo dobiti natanek pogled v to in jasno razsodbo o tem, kako se mora ravnati, da se stoletja stara napačnost odpravi.

Kar se tiče „inteligentnega“ dela človečanstva, si je ta vedel pridobiti marsiktero prednost pred ljudstvom in to

zató, ker se že zavoljo nekega nimbusa z inteligentnim človekom mora bolj oglajeno občevati; s kmetom se pa govori, kakor sè surovežem. To je napak reč, ne zato, ker je tam uljudnost, neki „bon ton“, nikakor ne, to je zató napak, ker je potem tù surovost, ker je merilo dvojno tu, kjer bi moralo biti vse bolj enojno. Pravo (das Recht) ne pozna razločka med tem in unim, njemu so vsi enaki.

Misel, da je inteligentnemu človeku že odtegnena prostost in svoboda skoraj naj večje zlo, in da se „kmet“ ne zmeni toliko za svobodo, je ena naj važnejših napak celega človečanstva. — Ta letargija, ta nemarnost je od zlega, in kadar se bode to odstranilo, takrat bodo bele zastave bolj pogostoma vihrale nad ječami, takrat bode če ne zlata pa vsaj boljša doba človečanstva.

Dandanas smo še daleč od te dobe, a naša naloga je, kamenček do kamenčka nositi k mostu, ki drži črez brezdno v lepše livade, v katerih cvete prava krščanska omika.

Omika naroda je pogoj in temelj, na katerem se morejo postaviti lepše postave, svobodnejše naprave, omika naroda predružači vse človeške razmere.

Če toraj stopimo s takimi misli na polje postav in sosebno na polje kazenske postave in če si pogledamo ta načrt, — se deloma ne moremo odtegniti nekemu veselju gledé na to, kar je boljše postalo v primeri k prejšni ali današni postavi; deloma pa moramo zopet svarilni glas vzdigniti in reči, da vse omejitve postave niso naj večji biser države, ako se ne skladajo s posebnostmi narodov.

Napredkov je, to je res, v načrtu nove kazenske postave, a pomankljivosti je tudi dosti.

O enih in drugih bomo govorili v prihodnjih listih in vseč nam bode in reči gotovo koristno, ako nam bodo pravoznanci svoje misli o enem ali drugem hudodelstvu naznanili, da se spiše kolikor mogoče natančen pretres postavnega načrta, kateri pride pred državni zbor. Več očes več vidi.

(Dalje sledi.)

Trgovinsko opravilo ni, ako krčmarji nakupujejo tudi velike množine mesa.

France S., mesar v L. je tožil Jožefa H., posestnika v M. na platež od 2505 fr. s pripadki pri c. kr. okrajni sodnji v L.

Toženec je ugovarjal nepristojnost (Incompetenz) sodnije. C. k. okrajna sodnja v L. je spoznala z razsodbo od 25. grudna 1868 št. 3914 na določivno prisego tožnika zastran okoljščin, „da toženec v času od meseca maja 1858 do septembra 1862 ni bil posestnik krčmarskega obrta v L. in da v tem času ni kupoval mesa, da bi je dalje prodajal“.

Nagibi (Gründe):

Ugovor nepristojnosti sodnije je vtemeljen, ako se dokaže, da je kupovanje mesa, od kodar izvira toženi ostanek terjatve, bilo na strani toženca trgovinsko opravilo; — ker bi po §§. 38 in 41 vvodne (vpeljavne) postave k trgovinski postavi v predloženem primerljeji tukajšna c. kr. okrožna kakor trgovinska sodnja pristojna (competent) bila.

Vsled tožbe same in priloženega računa Franceta S. je pri njem Jožef H. v 4 letih in 5 mesecih, od maja 1858 do septembra 1862 nepretrgano kupoval mesa v skupni vrednosti od 8585 fr.

Toženec izpoveda, da je omenjeni čas bil posestnik krčmarskega obrta v L. in da je meso kupoval od Franceta S. le za-to, da bi je dalje prodajal. To se more tudi samo po sebi misliti, ako je resnična krčmarska lastnost, in se prevdarijo kupljene množine mesa. Skupej so te znašale v omenjenem času 363 stotov (centov), tako da počrez pride na vsak mesec 6 stotov 85 liber, na vsak dan torej skoraj 23 liber. Ta množina mesa, ki daleč presega lastno potrebno navadne krčmarske rodovine, potem veliki razloček v posameznih letih in še okoljščina, da se je večidel teletina jemala, stori to zelo verjetno, da se je meso nakupovalo

večidel za goste. Nakupovanje v ta namen pa je po členu 271, odloček 1. trgovinske postave tudi trgovinsko opravilo in sicer v predloženem primerljeji na strani toženca, torej je po navedenem §. 38 vvodne postave opravičeno trgovinsko sodstvo za prepire iz tega opravila.

Nasproti pa se ne more ne na člen 10, ne na člena 272 in 273 trgovinskega zakonika sklicevati; ker prvi le izvzema krčmarje od postavnih določb zastran firme (imena kupčevalca, pod katerim gre njegova trgovina), trgovinskih bukev in prokure (oblasti trgovca podpisovati), poslednja člena pa le izrekata, da niso trgovinske opravila, ako se reči prevzamejo za druge v obdelanje in predelanje v mejah obrtnije in ako jih obrtniki dalje prodajajo po svojem obrtu (torej pri krčmarji izkuhanje in točenje, ne pa nakupovanje za to). V predloženem primerljeji pa se le prša za nakupovanje. Tudi se tukaj ne more na to sklicevati, da se je zgodilo omenjeno opravilo še pred veljavnostjo dne 17. decembra 1862 vpeljane trgovinske postave. Predpisi zastran pristojnosti in ravnanja so formelne in morajo večkrat za nazaj veljati; ker včasih že ni poprejšnih oblastnij in oblik in ako se reče v vvodni postavi, da trgovinski zakonik v moč stopi dne 1. julija 1863, pomenja to, da se pristojnost in pravnne oblike njegove imajo rabiti pri prepirih, ki se pričnejo po 1. julija 1863. To tudi gledé na pristojnost odločuje izrečno §. 41 vvodne postave.

Ker je tožnik zanikal (widersprochen) razločilno (entscheidend) okoljščino, da je Jožef H. od maja 1858 do septembra 1862 bil krčmar in da je omenjene množine mesa le za daljše prodajanje kupoval, ter je tožniku zastran tega toženec naložil edino dokazalo namreč določivno prisego, je bilo na to spoznati z izpuščanjem besedice „le“ v obliki prisege, ker je menda France H. sè svojo družino vendar tudi nekoliko tega mesa zaužil, ta mali potrošeni del pa zavoljo pristojnosti ni izdaten. Namen, zavoljo kterege se je meso kupovalo, je sicer izvirno bil le duševna delav-

nost, kakor tožnik trdi, vendar je postal po svoji izpolnitvi tudi zunanje dejanje in v tem smislu je tudi predmet prisege.

C. kr. deželna nadsodnija (presodnija) v Gradci pa je nasproti dne 6. aprila 1869, šte. 3533 spoznala, da ugovor nepristojnosti sodnijske ne velja ali da je bil zavržen.

Nagibi:

Člen 271 trgovinskega zakonika se glasi sicer celó splošno, ali neobmejeno razlaganje in raba taistega na nakupovanje vsakoršne snove, katero obrtniki (rokodelci) in njim v 10. členu trg. zak. za enake postavljeni krčmarji ali gostilničarji za svoje opravilo kupovati morajo, ne odgovarja ne smislu, še manj pa duhu trg. zak. in bi privedlo do gotovo neopravičene doslednosti (consequenz), da trgovinske opravila sklepa tudi tisti krčmar, kateri za svojo krčmarsko kuhinjo kupuje sočivje, jajca i. t. d. po tržni ceni. Po 3. odločku člena 273 trg. zak. se nima računati za trgovinsko opravilo daljša prodaja rokodelcev ali obrtnikov in take daljše prodaje niso zapopadene v členu 271 trg. zak., torej tudi niso trgovinske opravila.

Po tem se je tudi vsled tožnikovega priziva (Appellation) zavrči moral tožencev ugovor nepristojnosti rednega sodišča.

C. kr. najviša sodnija na Dunaji pa je potrdila razsodbo presodnije (deželne nadsodnije) sklicaje se le na njene nagibe z razsodbo od 22. julija 1869, št. 6701.

Poštnina znižana.

Z zaukazom kupčijskega ministerstva od 2. aprila 1870, št. 58 drž. zak. se je znižala poštnina za denar, ki se pošilja v avstrijskem cesarstvu po pošt-nih nakaznicah (Postanweisungen), ktere se kolkovane dobijo pri vseh poštah z zadostnim prostorom za zapisanje potrebnih poročil in plačuje se do

vštevno 10 gold. le 5 kr.

črez 10 gold. do 50 gold pa 10 kr.

„ 50 „ „ 100 „ „ 15 „ i. t. d.

Pri tem se prihrani tudi zapečatenje pošiljatev in posebno pri naročevanju časnikov je to kaj ugodna naprava. Sicer pa se tudi pisma do 100 gold. le zapečatenne jemljejo na pošti, ne pa odprte in zastran več drugih določil pri pošiljanji denarja in denarne vrednosti je treba ta zaukaz na drobno prebrati.

Prenos zemljišč in odpustek davščine

(ali zmanjšanje pristojbine).

Od prenosov nepremakljivih reči med živimi se plačuje pri davkarji pod imenom desetka:

za prenos v 2 letih 1 %	za prenos v 8 letih $2\frac{1}{2}$ %
" " " 4 " $1\frac{1}{2}$ %	" " " 10 " 3 %
" " " 6 " 2 %	" " " čez 10 " $3\frac{1}{2}$ %

pri tem pa se v mar jemljejo le tiste poprejšne premene posesti, ki so bile v zemljiščine bukve zares vpisane.

Včasih pa se prenosijo nepremakljive reči, ktere še na poprejšnjega posestnika niso bile vpisane v javne ali zemljiščne (deželne) bukve in c. k. davkarje imajo odmerjati celo davščino ne gledé na vmesne, ne vknjižene posesti. Tudi takrat je mogoče zmanjšanje davščine zadobiti pri c. kr. finančnem (okrajnem) vodstvu; vendar se mora dokazati, da iz pravnih vzrokov, postavim: nezmožnosti posedovati ali dejansko ni mogoče bilo, poprejšnega posestnika pred sedajnim prenosom v zemljiščne bukve vpisati, postavim: preden se dobi prisojilo (Einantwortung) podedovanega zemljišča ali preden je skupilo (Meistbot) razdeljeno. To zmanjšanje davščine se ima dovoljevati ne iz milosti, ampak prav po postavi vsled ukazov finančnega ministerstva od 24. maja 1853, št. 16.455; — 31. marca 1855, št. 13.503; — 9. maja 1855, štev. 5.458, zaukaznik št. 25.

En primer naj to razjasni. Leta 1851 je bil v zemljiških bukvah tudi vpisan prvi prenos, drugi prenos leta 1858 ni bil vpisan in leta 1859 se ima od tretjega prenosa izmeriti davščina od l. 1851 do 1859 torej od 8 let se $2\frac{1}{2}$ %, kakor da se leta 1858 premena ni zgodila. Ako pa se dokaže gori navedena nemogočnost vpisa, bodo povedane finančne oblasti davščino zmanjšale na 1 % t. j. za prenos le od l. 1858 do 1859, kar je izdaten razloček.

50 kr.
kolek.

Pooblastilo (Vollmacht).

S katerim (jaz, mi) podpisani (Jožef Moljan, posestnik v Seromljah hiš. št. 7) dajam (o) gospodu dru. Vekoslavnu Gregoriću, odvetniku v Celji, oblast za se in za svoje dediče, da me (nas) more zastopati v vseh pravnih in političnih zadevah in sicer izrečno tudi zastran odkupljenja in uravnanja zemljiščnih bremen, kakor pred državljanskimi in kazenskimi, tako pred političnimi oblastnjami in zunaj njih, ter v mojem (našem) imenu pravde začenjati, prve tožbe in kakor koli imenovane prve naredbe in odloke sosebno tudi v rečeh zemljiščnih in deželnih knjig prejemati, pismeno, ustmeno ali skrajšano ravnanje vpeljevati in poslednje opuščati, prisege vsake vrste nalagati, jemati in zavračati, se k tem ponujati in jih polaganje prizanašati, za obroke in postavljenje v poprejšni stan prositi in jih dovoljevati, poravnave sklepati, zavarovanja, sekvestracije, prepovedi, predznambe in vknjižbe v javne bukve pridobivati, jih zopet opuščati in jih se odrekovati, zemljiščno- in deželnoknjižne vpisne in izbrisne izrečenja izdajati, pri oblastnjah predložbe delati, utoke in pritožbe podajati ali zopet preklicovati, za presojo in dosajo prositi, napovedbe in pritožbe ničnosti podajati in teh pravnih pripomočkov in pritožb se zopet odrekovati, vse stopinje stvarne ali rečne in osobne izvršbe pridobivati, opravljati in zopet preklicovati, peneze ali denarje in penezno ali denarno vrednost prejemati in meni (nam) po c. kr. pošti pošiljati ter pobotnice ali plačilne pisma tudi z izknjižbenim dovoljenjem in odstopne pisma za plačilo izdajati, premakljive reči in pravice prodajati in plačno ali brezplačno pridobivati in prejemati, plačila opravljati, društvene pogodbe sklepati, se na razsodbe po izbranih sodnikih zedinjevati in razsodnike voliti, vsakovrstne izrečenja izdajati, umrtvitve opravljati, pri zapuščinah in zapuščinskih razpravah se pogojno ali nepogojno v mojem (našem) imenu za dediča izrekovati ali

dedino nastopati, vse izkaze podpisovati in vpeljevati, kar je za prisodbo vse potrebno, pri zastopanju proti stečajnim ali kantnim in poravnavnim skladam voliti skrbnika premoženja in odbornike upnikov in jim oblast dajati za take dejanja ali opravila, za ktere so po §. 1008 občnega državlanskega zakonika potrebne posebne pooblastila, tudi si z enako ali z obmejeno oblastjo, ako je sam zadržan, imenovati drugega pravnega namestnika, naj si bode odvetnik (pravdosrednik) ali ne, sosebno pa gg. ter v obče storiti vse, kar se mu po njegovem lastnem sprevidu bode v mojih (naših) pravnih in političnih zadevah potrebno in koristno dozdevalo. Nasproti pa mu zagotavljam (o), da bom (o) odobril (i) vse njegove in njegovega gospoda namestnika vsled tega pooblastila storjene dejanja ali čine, kakor da bi jih bil (i) sam (i) opravil (i), ter mu povrnol (i) vse gotove stroške in (nerazdelno) plačal (i) ves trud brez zamude v Celji ali sicer v njegovem vsakokratnem stanovališči.

V dokaz tega so moj (naš) in dveh naprošenih svedokov lastnoročni podpisi.

Dano v Celji dne 15. rožnika 1870.

Jaz si postavljam namestnika:

g. dra. **Muršeca.**

Dr. **Gregorič** s. r.

Jaz prevzemam namestovanje:

Dr. **Muršec** s. r.

Jožef Moljan s. r.

Peter Maljuz s. r.

svedok.

Ivan Janežić s. r.

svedok.

Opomba. Enake pooblastila rabijo nekteri odvetniki na Slovenskem že več let tudi v pravadah, ktere niso cele spisane v slovenskem jeziku in drugim pravnikom vtegne s tem obrazcem ustrezno biti, ker zapopada vse, kar je po državlanskem zakoniku potrebno.

Tudi nepravniki pridejo večkrat v potrebo, zavoljo bolezni ali daljave komu oblast dati za pravne opravila in tisti črez kolek 50 nkr. lahko pod enako pooblastilo, se ve da s premenjenimi ineni, podpišejo svoje ime in si

tako prihranijo čas, drugim pa zastonjske pote, kakor je to pri zapuščinskih razpravah ali razpisilih navada.

Ako hoče kdo komu oblast dati le za posamezne dejanja ali opravila, lahko izpusti vse drugo iz tega splošnega obrazca in le pridrži, kar je treba za posamezno delo.

Ako pooblastitelj ne zna ali ne more pisati, pristavi lastnoročno svoj križ in eden iz med dveh svedokov, ki morata obadva pisati znati, podpiše njegovo ime, potem pa svoje s pristavkom „podpisatelj imena“ in priča ali svedok. To je tudi potrebno, kadar pooblastilo gre v zemljiščne bukve.

Oblika prisege (Eidesformel)

v civilnih pravnih vsled postave od 3. maja 1868, št. 33 drž. zak.

Jaz prisegam pri Bogu vseмогоčnem in vsevedočem čisto prisego, da (kakor vem in se spominjam — meines Wissens und Erinnerns) ni res, kakor resnično mi Bog pomagaj.

Lovska pravica

*se sme tudi po **katastralnih** srenjah v zakup (najem ali štant) dajati.*

Razpis c. kr. ministerstva notranjih zadev od 10. septembra 1849, št. 386 drž. zak. izrečno pravi: „da se ima pod besedo: občina, omenjeno v §. 6. lovske postave, dokler se ne ypelje nova občinska postava, le občina razumevati, kakoršna je takrat obstajala“.

Nanašaje se na ta razpis je katastralna srenja K., akoravno sedaj spada pod krajno občino ali županijo P. zahtevala, naj se lov po njenih črez 200 oralov obsegajočih zemljiščih posebej daje v zakup, ker je njej tako mogoče veči iznesek dobiti, kakor če se lov cele krajne občine, obstoječe iz več katastralnih srenj skupno v zakup da.

Okrajno glavarstvo na V. in namestnija v G. vendar te ločitve niste dovolile opiraje se na to, da se pod besedo „občina“ v gori navedenem ministerskem razpisu ima razumevati vsakokratna postavno odločena občina.

Nasproti temu pa je c. kr. ministerstvo za kmetijstvo na pritožbo katastralne srenje K. zoper enaki razsodbi obeh nižih stopinj z razpisom od 10. aprila 1870, št. 1936/231 drugače spoznalo, da se ima lovska pravica na zemljiških ležečih znotraj mej katastralne srenje K. za se, ločena od lovstva na drugih k krajni občini P. spadajočih zemljiških v zakup dati, ker po pozvedbah lov na nepretrganih zemljiških katastralne srenje obsega črez 200 oralov in ker je starešinstvo krajne občine vsled zapisnika od 20. svečana t. l. sporazumno bilo s tem, da se ta lovska pravica posebej v zakup da.

Tudi je poprejšna občinska postava od 17. marca 1849 praviloma pod besedo: Krajna občina razumevala katastralno ali štibersko občino, premerjeno za samostalno celoto in akoravno se več takih sme združiti v eno krajno občino ali županijo, vendar iz tega zedinjenja ne sledi, da se imajo vse poprej ločene lovske pravice v eno celoto djati in poprejšnje zakupne pogodbe za neveljavne izreči, ker se po lovskem patentu od 7. marca 1849 le lovska pravica vsake katastralne srenje ima neločena v zakup dati, poznejše občinske postave pa nimajo bistvene preuredbe glede na zvezo katastralnih in krajnih srenj v tem oziru.

Ta ministerska razsodba vtegne katastralnim srenjam, ki bi za svoj lov veči iznesek dobile, ako se ločen od drugih v zakup daja, koristna biti; vendar vtegnejo tu in tam tudi krajne razmere zahtevati, da se jih več ob enem v zakup daje, kar imajo občinske starešinstva same prevdarjati, in tudi tukaj se kaže koristnost občinske samouprave ali avtonomije, ktera je postavno izrečena in ktero moramo skrbno varovati, ker je podlaga svobodne države, pravo svobodo pa gotovo želijo vsi narodi avstrijski.

✓ Zemljiščno - knjižni izpiski (Grundbuchsauszüge)

imajo po davščinski postavi tarifni stav. 17 od vsake pole 1 gl. koleka (štampelja) dobiti, ako ravno se zapiše več zemljiščnih števil enega in istega lastnika ali njegovega solastnika na eni poli in sicer iz enih bukev ali iz več bukev ene in iste sodnije. Izpiski iz rojstnih, krstnih, poročnih in mrtvaških matic imajo le 50 kr. in sicer se mora ta davščina s kolekom tolikokrat odrajtati, kolikor primerljejev se iz teh matic ako ravno vse na eni poli potrdi. To načelo pa ne velja pri izpiskih iz javnih zemljiščnih bukev, ker tudi ni izrečno povedano, izjeme pa se ne domnevajo. Torej še tudi nikdar nisem videl na eni taki poli več goldinarskih kolekov porabljenih, razun pred kratkim v izpisku od c. kr. Z-ske sodnije na Kranjskem, kjer je kratek izpis glede treh kmetijskih števil iz enih bukev imel tri koleke vsakega po goldinarji, kar je za cela dva goldinarja preveč. Zemljiščne bukve ene sodnije so sedaj celota, ako ravno se rabijo stare zemljiščne knjige več grajščin, ki še niso predelane bile v ene bukve; nedvojbeno pa se je imel v gori povedanem primerljeji rabiti le en goldinar.

Obseg:

Predgovor.
Slovenske prestave postav.
Porota.
Poročevalcev načrt kazenske postave.
Trgovinsko opravilo ni, ako krčmarji kupujejo tudi velike množine mesa.
Poština znižana.
Prenos zemljišč in odpustek davščine.
Pooblastilo.
Oblika prisege.
Lovska pravica se sme tudi po katastralnih srenjah v zakup dati.
Kolek na zemljiščno-knjižnih izpiskih.
(Konec leta pride zanimiv imenik vseh naročnikov.)

Čest. gg. naročnikom.

Ker se je prvokrat natisnilo toliko primerkov „Pravnika“, da se pošlje v pregled na več strani, se je 1. in 2. list združil in ob enem izdal; torej pride 3. redno 1. julija na svetlo. Gg. naročniki so torej proseni, naj kmalu naznanijo svoje želje in opombe glede na list, da se jim, kolikor je mogoče, ustreže v obziru na predmete in na obliko obravnavanja. Pravniki pa naj blagovolijo mladi list duševno podpirati, da postane med njimi in občinstvom zaupno vezilo, katero jim bode olajševalo težavne opravila. Novi naročniki naj povejo, če so že prejeli 1. in 2. list.

Natisnil J. Rud. M. i. v. v. Ljubljani.

